

ارزش زمان از دیدگاه قرآن کریم

احمد عدالتیان| در ادامه مرور سوره‌های قرآن کریم به سوره مبارک فجر(سپیده‌دم) می‌رسیم. خداوند متعال در آیات یک تا ۵ این سوره می‌فرماید: «وَالْفَجْرِ وَلَيَالٍ عَشْرٍ وَالشُّفْعِ وَالْوُزْنِ وَالْأُنْزِلِ إِذْ أَنْتَ تُسْرِعُ فِي ذِكْرِ قَسَمٍ لَّيْلِ جُجْرٍ بِهٍ سَپِیْده دم سوگند و به شب‌های ده‌گانه سوگند و به زوج و فرد، سوگند و به شب سوگند آن‌گاه که سپری شود، آیا در این سوگند‌ها برای اهل خرد، سوگند مهمی نیست؟»

این سوره سی‌آیه دارد. در مکه نازل شده است و بخش‌های متعددی دارد. سوره با سوگند آغاز می‌شود و با اشاره به سرگذشت اقوامی طغیانگر و سرکش، به آزمایش‌های الهی و حضور انسان در دادگاه قیامت اشاره می‌کند.

نکته مهم آیات نخست سوره فجر، اهمیت زمان از دیدگاه قرآن کریم است که خداوند آن را مقدس می‌داند و به آن قسم می‌خورد. خداوند در آیات زیادی از قرآن کریم به بخش‌های مختلف زمان، سوگند یاد کرده است. صبح، میان روز، خود روز و عصر از این موارد است و جالب آنکه به سحر و پایان شب، سه‌بار سوگند یاد شده است. بنابراین زمان خیلی ارزشمند است و نباید آن را بیهوده از دست دهیم. بعضی زمان‌ها نیز از قداست و ویژه‌ای برخوردار است؛ مثل ساعات پایان شب که سالکان در آن، سیر معنوی می‌کنند و نیز «اشبی که در این آیات به آن اشاره شده است. مراد از این شب‌ها، یا دهه پایانی ماه مبارک رمضان است که شب‌های قدر در آن قرار گرفته یا ۱۰شب نخست ماه ذی‌الحجه است که روز عرفه و عید قربان را دربر می‌گیرد و هر دو دهه را باید قدر دانست.

حکمت

بصیرت علوی در امواج فتنه

محمدجوادعلیپور|اندکی پس از رحلت پیامبر اکرم (ص)، درحالی‌که هنوز پیکر مطهر آن حضرت دفن نشده بود، گردوغباری از اختلاف بر سر جانشینی برخاست. در سقیفه بنی ساعده، بیعت با ابوبکر انجام شد و در همین حال، عباس بن عبدالمطلب و ابوسفیان بن حرب به سراغ امیرالمؤمنین علی^(ع) آمدند و پیشنهاد بیعت برای خلافت را مطرح کردند. امام^(ع) در پاسخ، خطبه‌ای ایراد فرمودند که امروز در نهج‌البلاغه به‌شماره پنجم ثبت شده است؛ خطبه‌ای که سرشار از بصیرت، زهد در قدرت و شجاعت است. بازخوانی این خطبه در شرایط پرتلاطم امروز، درس‌های بزرگی برای ما دارد. امام^(ع) در آغاز خطبه، مردم را به کشتی نجات فرامی‌خواند: «أَيُّهَا النَّاسُ شَوْقُوا أَفْوَجَ الْفَتَنِ يَشْفِي الشُّجَاعَ»، یعنی «ای مردم، امواج فتنه‌ها را با کشتی‌های نجات بشکافید!» این تعبیر زیبا نشان می‌دهد که فتنه چون دریایی متلاطم است و تنها راه رهایی، تمسک به کشتی نجات یعنی قرآن و اهل‌بیت^(ع) است. سپس می‌فرماید: «عَزَّوَجَوَاعُنْ طَرِيقِ الْفُتُونِ وَشَوْقُوا تَبِجَانَ الْفُتَاخَرَةَ: از راه نزع و برتری جویی، کناره بگیرد و تاج‌های فخرفروشی را بر زمین بگذارد.

این سخن، ناظر به آن است که اختلاف بر سر قدرت، اگر برپایه تفاخر قبیله‌گی باشد، جز فتنه‌ثمری ندارد. امام^(ع) سپس باتشبیهِ خلافت در آن شرایط به «آبِ اُجِن» (بدبو) و «لحمه گلوگیر» و «میوه نارس»، عمق بی‌ رغبتی خود به قدرت را نشان می‌دهند. ایشان خلافت را نه برای حکومت، بلکه برای خدمت به اسلام می‌خواستند. حضرت در ادامه به دو اتهام متضاد اشاره می‌کنند: اگر سخن بگویند، حضرت در ادامه قدرت است و اگر سکوت کنند، می‌گویند از مرگ می‌ترسد. امام^(ع) با جمله «هَيْهَاتَ، هِر دُو رَا رَدِ می‌کنند و می‌فرمایند: «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنِي طَالِبُ آتَشٍ بِالنَّمُوتِ مِنَ الْفُتْلِ پَذِّي أَنُهْ: به خدا سوگند، دل بستگی پسر ابوطالب به مرگ از دل بستگی کودک به پستان مادر بیشتر است.» این تشبیه بدیع، اوج شجاعت امام^(ع) را نشان می‌دهد. در پایان، امام^(ع) به دانش نهفته‌ای اشاره می‌کنند که اگر آشکار شود، چون لرزش طناب چاه در چاه‌های عمیق، بنیان‌ها را متزلزل می‌کند.

مفسران این اشاره را به مسائل خلافت و حوادث آینده امت، تفسیر کرده‌اند. خطبه پنجم نهج‌البلاغه به‌ما می‌آموزد که در شرایط فتنه، بصیرت، صبر و مصلحت‌سنجی، مهم‌ترین ابزار مؤمن است. امام^(ع) نشان دادند که رهبری الهی، زهد در قدرت و شجاعت در برابر مرگ را باهم دارد. امروز نیز اگر در امواج فتنه‌ها به کشتی نجات قرآن و عترت تمسک کنیم، راه رهایی را خواهیم یافت.

احکام

سقط جنین ناقص الخلقه

سمانه رضوانی| یکی از مسائل در حوزه فقه پزشکی، مسئله سقط جنینی است که پزشکان تشخیص می‌دهند به بیماری خطرناکی مبتلاست و در صورت تولد، ناقص الخلقه خواهد بود یا پس از مدتی کوتاه خواهد مرد. در چنین مواقعی، این پرسش مطرح می‌شود که آیا پزشکان حق دارند جنین را ساقط کنند؟ آیا مادر می‌تواند براساس تصمیم خود از پزشکان بخواهد جنین او را خارج کند و سرانجام، دیه او برعهده کیست؟ در ادامه، دیدگاه چند مرجع تقلید را درباره این مسئله بیان می‌کنیم.

شهید آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای

ناقص الخلقه بودن جنین، مجوز شرعی برای سقط جنین حتی قبل از ولوج روح در آن محسوب نمی‌شود. ولی اگر تهدید حیات مادر بر اثر استمرار حاملگی، مستند به نظر پزشک متخصص ومورداطمینان باشد، سقط جنین قبل از ولوج روح در آن، اشکال ندارد.

آیت‌الله‌العظمی سیدعلی سیستانی

تنها به این جهت که جنین ناقص الخلقه است یا پس از تولد فقط مدت کوتاهی زنده خواهد بود، مجوز سقط جنین نمی‌شود. پس مادر نمی‌تواند اجازه جنین‌کاری را به پزشکان بدهد و آنان نیز نمی‌توانند جنین را خارج کنند. دیه برعهده کسی است که عملاً به چنان کاری دست زده است.

آیت‌الله‌العظمی ناصر مکارم‌شیرازی

هرگاه در مراحل ابتدایی جنین باشد و جنین به‌صورت انسان کامل درنیامده باشد و باقی ماندن جنین در آن حالت و سپس تولد ناقص آن، سبب عسرورج شدید برای پدر و مادر شود، با این شرایط مانعی ندارد و احتیاطاً باید دیه را بدهند.

آیت‌الله‌العظمی لطف‌الله صافی‌گلپایگانی

در فرض سؤال، اسقاط جنین جایز نیست و مباشر سقط، ضامن دیه است. در جهت عدم جواز هم فرقی بین قبل از ولوج روح یا بعد از آن نیست و چنانچه بدانید با آزمایش بچه سقط می‌شود، آزمایش کردن هم جایز نیست.

شکر

شنبه

۴ مهرماه ۱۴۰۵
۱۲ ربیع‌الثانی ۱۴۲۸
شماره ۶۶۶

۱۴

مهر

گفت و گو با حجت‌الاسلاموالمسلمین سیدجواد بهشتی درباره مفهوم جانفدا در نگاه و ادبیات قرآنی

جانفدایی، تجارت جان در بازار ملکوت

آمّنه مستقیمۃ| یکی از تعبیری که به‌ویژه بعد از جنگ تحمیلی سوم و دفاع مقدس چهل‌روزه بر سر زبان‌ها افتاد و در ادبیات دفاعی و مقاومت ملت ایران جا باز کرد، مفهوم جانفداست. شاید این‌طور تصور شود که این مفهوم، مخلوق ادبیات سیاسی جمهوری اسلامی و دفاع‌های مقدس ماست. درحالی‌که قرآن کریم، نخستین واضع و مروج آن است و از جانفدایی در راه اعتقاد سخن می‌گوید. در بررسی جایگاه جانفدایی در ادبیات و نگاه قرآن به مفهوم آن، با حجت‌الاسلام والمسلمین سیدجواد بهشتی، مفسر و معلم قرآن و کارشناس معارفی رسانه ملی، گفت‌وگو کرده‌ایم.

گفت‌وگو

و دفاع مقدس چهل‌روزه بر سر زبان‌ها افتاد و در ادبیات دفاعی و مقاومت ملت ایران جا باز کرد، مفهوم جانفداست. شاید این‌طور تصور شود که این مفهوم، مخلوق ادبیات سیاسی جمهوری اسلامی و دفاع‌های مقدس ماست. درحالی‌که قرآن کریم، نخستین واضع و مروج آن است و از جانفدایی در راه اعتقاد سخن می‌گوید. در بررسی جایگاه جانفدایی در ادبیات و نگاه قرآن به مفهوم آن، با حجت‌الاسلام والمسلمین سیدجواد بهشتی، مفسر و معلم قرآن و کارشناس معارفی رسانه ملی، گفت‌وگو کرده‌ایم.

خدا را یاری کنیم

خدای بزرگ، انسان را به عنوان برترین مخلوق خود برگزید و جهان را برای او و در خدمت او خلق کرد تا برای هدفی بزرگ و فراتر از این جهان در معرض آزمونی بزرگ قرار بگیرد. آیات متعدد در قرآن کریم بر یاری دادن خدا توسط بندگان تأکید می‌کند و می‌فرماید: «خدا را یاری کنید» و «به خدا قرض الحسنه بدهید». همه می‌دانند که خداوند «غنی حمید» یعنی بی‌نیاز و ستایش‌شده است. پس چه نیازی به کمک‌کردن ما بندگان ضعیف و نیازمند به اوست؟ این کمک و یاری درواقع آزمونی برای ماست.

خدا، خریدار جانفداها می‌شود

ائمہ معصوم^(ع) و مفسران قرآن، نصرت خدا را این‌طور معنا کرده‌اند: نصرت خدا یعنی نصرت خلق خدا، نصرت دین خدا و نصرت حجت خدا. از اینجاست که مسئله فداکاری مطرح می‌شود. فداکردن جان، فداکردن مال، فداکردن فرزند، فداکردن آبرو، فداکردن آسایش، این‌ها همه در آیات قرآن هست که بندگان خدا برای این معامله داوطلبانه و عاشقانه به میدان می‌آیند و خدا به خریداری آن‌ها می‌آید. چنان‌که آیه ۱۱۱ سوره مبارک توبه می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ. خدا، خریدار و فروشنده مؤمنان است و جان‌ها و دارایی‌های آن‌ها را به قیمت بهشت می‌خرد.»

قرآن از جانفدایان تقدیر می‌کند

در ادامه، آیه ۱۱۱ سوره توبه تصریح می‌کند که مؤمنان در راه خدا مبارزه می‌کنند، می‌کشند و کشته می‌شوند و سه کتاب آسمانی تورات، انجیل وقرآن تضمین می‌کند که این فداکاری و بذل جان، سلامت، فرزند و آبرودر راه خدا، معامله‌ای پرسود و مبارک است. آیات متعدد در قرآن به‌ویژه در سوره‌های بقره، توبه، انفال و نسا بر مفهوم جانفدایی تأکید دارد؛ مثل آیه ۲۰۷ سوره بقره که می‌فرماید: «از مردم کسانی هستند که برای رضای خدا جانشان را در راه او فدا می‌کنند و خداوند، بندگان را دوست می‌دارد.» این آیه وقتی نازل شد که رسول خدا^(ص) به امیرمؤمنان^(ع) فرمودند: «جبرئیل خبر آورده است در سحرگاه فردا، تروریست‌ها می‌خواهند مرا بکشند، آیا حاضری جان‌افزای من بکنی؟» اینجاصحبت از جانفدایی می‌شود. امیرمؤمنان^(ع) در پاسخ به این سؤال، سجده کردند و شکر خدا را به جا آوردند که این جانفدایی، نصیبشان شده است.

چند ویژگی جانفدایان

مفهوم جانفدایی در قرآن کریم مطرح شده و به جنگ حق و باطلی که در طول تاریخ وجود داشته است، بازمی‌گردد؛ جنگ میان خداپرستان در جبهه پیامبران با نسخه‌ای که از آسمان برای تربیت فرد و اداره جامعه آمده است و جبهه مستکبران و جباران و سرمایه‌داران عیاش؛ این جنگ یک جنگ جدی است. لذا در جبهه مؤمنان، فداکاری لازم است تا پیشرفت و غلبه رخ بدهد. آیه ۱۱۲ سوره توبه، چندین ویژگی را برای جانفدایان بیان می‌کند و می‌فرماید: «[آن مؤمنان] توبه‌کنندگان، عبادت‌کنندگان، سیاست‌گزاران، روزه‌داران، رکوع‌کنندگان، سجده‌کنندگان، فرمان‌دهندگان به معروف و بازدارندگان از منکر و پاسداران حدود و مقررات دایند و مؤمنان را [به رحمت و رضوان خدا] مژده ده!»

نیت، به جانفدایی ارزش می‌دهد

ویژگی جانفدا در جمهوری اسلامی و در ادیان آسمانی، به نیت و اعتقاد افراد بازمی‌گردد که برای اعتقاد درست و در راه خدا جانشان را فدا می‌کنند. قرآن از زبان حواریون می‌فرماید: «ما یاران خداییم، به خدا ایمان آوردیم.» یعنی به جای اینکه خود را یاران حضرت عیسی^(ع) معرفی کنند، خود را انصارالله نامیدند. شرایط و ویژگی‌های جانفدا در نظام اسلامی، در ادیان آسمانی به نیت بازمی‌گردد؛ اینکه برای چه چیز جانمان را فدا می‌کنیم، برای اعتقاد و مکتب و برپایی عدالت یا اجرای توحید، مخالفانی دارد که در مبارزه با آن‌ها باید جان را فدا کرد؛ مثل بلال حبشی که شکنجه می‌شد اما هرچه به او می‌گفتند بگو صنم (بت) می‌گفت؛ صمد(یعنی خدای بی‌نیاز).

آیت‌الله سید جواد بهشتی

خانواده، نخستین مدرسه انسان است

می‌کند و از آن الگو می‌گیرد. بنابراین، کسی که می‌خواهد فرزندش اهل نماز، صداقت، احترام، مسئولیت‌پذیری و اخلاق باشد، باید این ارزش‌ها را در رفتار خود نشان دهد. تربیت، پیش از آنکه یک فرایند گفتاری باشد، یک فرایند عملی است. به همین سبب، والدین باید آنچه از فرزند خود انتظار دارند، در رفتار خویش به نمایش بگذارند.

این حقیقت را می‌توان در تجربه بسیاری از خانواده‌های موفق نیز مشاهده کرد؛ چنان‌که مادری که چهار فرزند موفق داشت، در پاسخ به این پرسش که چگونه فرزندانش را چنین تربیت کرده است، گفته بود: «آنچه می‌خواستم بچه‌ام انجام دهد، خودم عمل کردم.» بنابراین، نخستین کلاس تربیت فرزند، رفتار پدر و مادر در خانه است. خانه نباید محیط غفلت باشد، بلکه باید محیطی باشد که در آن ارزش‌های دینی، اخلاقی و انسانی محترم شمرده می‌شود. اگر خانه چنین جایگاهی پیدا کند، فرزند از همان سال‌های نخست زندگی با مفهوم حلال و حرام، احترام، عبادت، مسئولیت و تقوا آشنا می‌شود و در مسیر رشد و تعالی و بالندگی، حرکت خواهد کرد.

وظیفه فرعی و حاشیه‌ای دانست. خانواده نخستین مدرسه انسان است و پدر و مادر، نخستین مربیان او هستند. آیه «فَوَ اَنفُسِكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا» درحقیقت یک مسئولیت بزرگ را در برابر ما قرار می‌دهد؛ هم خود را حفظ کنیم و هم خانواده خود را. خانواده‌ای که در آن ایمان، محبت، اخلاق، گفت‌وگو، مسئولیت‌پذیری و یاد خدا جریان داشته باشد، می‌تواند یکی از مهم‌ترین سنگ‌های حفظ انسان در برابر آسیب‌های اخلاقی و فرهنگی باشد. ازاین‌رو، نجات خانواده از آتش، تنها یک تعبیر اخروی نیست، بلکه یک برنامه تربیتی است که باید از نخستین سنگ بنای خانواده آغاز شود و با برنامه‌ریزی صحیح و دقت، در تمام مراحل زندگی ادامه یابد.

تربیت از خود انسان آغاز می‌شود

نخستین اصل در تربیت خانواده، الگو بودن والدین است. فرزند بیش از آنکه از سخنان والدین تأثیر بپذیرد، رفتار آنان را مشاهده

آیت‌الله سید جواد بهشتی

فرزند از زمانی آغاز نمی‌شود که پدر و مادر نخستین توصیه تربیتی را به او می‌کنند، بلکه از زمانی آغاز می‌شود که فرهنگ و سبک زندگی والدین، در برابر چشم او شکل می‌گیرد.

ارزش هدایت یک انسان

اهمیت هدایت انسان در فرهنگ اسلامی تا آنجاست که رسول خدا^(ص) خطاب به حضرت امیرالمؤمنین^(ع) هنگام اعزام ایشان برای هدایت مردم، فرمودند: «وَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ زَجْلاً وَاجِداً خَيْرٌ لَّكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ خُفْرٌ نَعَمَ». به خدا سوگند، اگر خداوند به دست تو یک نفر را هدایت کند، برای تو بهتر است از آنچه خورشید بر آن طلوع و غروب می‌کند.» (رک، مجلسی، محمدباقر، بجا را لا انوار، ج ۲۱، ص ۳۶۰)

اگر هدایت یک انسان چنین ارزشی دارد، هدایت و تربیت اعضای خانواده که انسان سال‌ها با آنان زندگی می‌کند و بیشترین تأثیر را از آنان می‌گیرد، اهمیت ویژه‌ای خواهد داشت. بنابراین تربیت خانواده را نباید یک